

## РЕЦЕНЗІЯ

кандидата архітектури, доцента, доцента кафедри дизайну та основ архітектури, Національного університету «Львівська політехніка»

**ПЕТРОВСЬКОЇ ЮЛІАНИ РОМАНІВНИ**

на дисертаційне дослідження **ФЕДАК АННИ ЯРОСЛАВІВНИ**  
«УТОПІЇ В АРХІТЕКТУРІ ТА МІСТОБУДУВАННІ: ЗНАЧЕННЯ ТА  
МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ»

представлене на здобуття ступеня доктора філософії  
за спеціальністю 191 Архітектура та містобудування

**1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки.** Актуальність теми дисертаційної роботи Федак А. Я. визначена трьома основними положеннями, а саме:

1. Відсутністю аналізу уявлення архітектури та містобудування в українських літературних утопіях, творах образотворчого мистецтва та архітектурних і містобудівних проектах;

2. Важливістю прослідкувати зв'язок між утопічними ідеями та спробами архітекторів і містобудівельників запроєктувати «ідеальний» простір зважаючи на активізацію будівельних процесів і швидку урбанізацію;

3. Фрагментарністю теоретичних розвідок щодо ролі утопій у розвитку світової архітектури та містобудування.

Тема дисертації затверджена Вченою радою Інституту архітектури та дизайну Національного університету «Львівська політехніка». Дослідження виконано на кафедрі Дизайну та основ архітектури з урахуванням наукового напрямку кафедри, а саме: «Дизайн у системі природи, суспільства та архітектури. Збереження навколишнього середовища та сталий розвиток».

Дисертаційна робота Федак А. Я. пов'язана з науково-дослідною роботою кафедри дизайну та основ архітектури «Пам'ять в архітектурі міста і дизайні міста» (№ 0116U002846).

**2. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації** визначені розробленими дисертанткою теоретичними моделями зародження утопії та процесів їх реалізації, що в повній мірі враховує саме архітектурні та містобудівні аспекти. Зважаючи на сформований список утопій, що відображений в додатку дисертації, варто відмітити наведені автором приклади українських утопій, які досить часто упущені в напрацюваннях такого характеру. Запропоновані в роботі риси ідентифікації утопій та підходи до їхньої систематизації дозволяють більш чітко визначати основні ознаки формування художньої образності та містобудівних особливостей



населених пунктів в утопіях, як одного з основних аспектів їхньої імплементації.

**3. Нові факти, одержані здобувачем.** Наукова новизна одержаних результатів полягає у побудові авторської методики дослідження утопій та розроблені теоретичних моделей зародження утопії та механізмів її реалізації. Визначені автором характеристики утопій з позиції архітектурно-містобудівних аспектів дозволили ввести до наукового обігу нові підходи до систематизації утопій, що дало змогу визначити утопічність різних проектів та концепцій. Авторкою вперше комплексно розглянуто 76 утопій з точки зору вирішення архітектури та містобудування, в тому числі графічно відтворено описані в літературних утопіях містобудівні особливості населених пунктів та художньо-образне вирішення архітектури. Вивчення процесу формування та реалізації утопій в архітектурі та містобудуванні доповнило наявні теоретичні знання щодо розвитку архітектури і дозволило більш широко та детально характеризувати архітектурну та містобудівну діяльність.

**4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.** Основні положення та результати дослідження пройшли достатню апробацію на шістьох всеукраїнських та семи міжнародних конференціях, були представлені та обговорені на наукових семінарах кафедри дизайну та основ архітектури.

Дисертаційна робота у цілому вирізняється опрацюванням значного фактичного матеріалу, який дозволяє вирішити поставлені завдання та сформулювати обґрунтовані висновки. Так, вибірка містить 76 проаналізованих праць, з-поміж яких виділено 3 приклади реалізованих колоній, які позиціонуються як утопії; 53 літературних утопій; 13 містобудівних та архітектурних утопій та 10 творів образотворчого мистецтва, що позиціонуються як утопічні. Усі твердження та положення роботи засвідчені цитуваннями та враховують напрацювання зарубіжних та вітчизняних науковців, що займаються дослідженням утопії, в тому числі і в суміжних дисциплінах. Список використаних джерел налічує 261 пункт, більша половина яких латиницею.

Ілюстративний матеріал (а саме 63 ілюстрації та 12 таблиць) відображає основні етапи роботи та підкріплює текстову частину дисертації. Усі графічні зображення виконані на високому професійному рівні та можуть слугувати взірцем для такого типу досліджень.

**5. Значення для науки і практики одержаних автором результатів.** Наукові здобутки Федак А. Я. складають теоретичну і методичну базу для подальших досліджень утопій в архітектурі та містобудуванні, визначенні



підходів до проектування нових міст та будівель, що мають ознаки утопічності. Ідеї, положення, обґрунтовані поняття та концепції, джерельна база можуть використовуватись науковцями в галузі архітектури та містобудування з метою аналізу архітектурних концепцій та проектів на визначення їхньої утопічності, та придатності до реалізації. Міждисциплінарний характер дослідження дає можливість використання основних положень роботи науковцями з інших галузей, для більш ґрунтовного дослідження утопій.

**6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.** Висновки та положення, що були сформульовані під час роботи над дисертацією, можуть бути впроваджені у навчальний процес під час розробки програм для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» для базового напрямку «Архітектура та містобудування» (наприклад, для таких дисциплін як «Історія архітектури», «Історія містобудування» тощо); для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» за спеціальністю «Архітектура будівель і споруд», «Містобудування», «Дизайн архітектурного середовища» та «Реставрація пам'яток архітектури та містобудування і реконструкція об'єктів архітектури» (наприклад, для таких дисциплін як «Сучасні концепції та інновації в архітектурі та містобудуванні» тощо).

**7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність.** Дисертаційна робота побудована цілком логічно у повній відповідності до поставлених автором завдань. У вступі розкрито актуальність теми, визначено об'єкт і предмет дослідження, мету та завдання, обґрунтовано методологічну основу роботи. Основний матеріал роботи викладено в чотирьох розділах, висновках до кожного з них та загальних висновків до роботи, сумарним обсягом 134 сторінки. Робота проілюстрована 63 рисунками та 12 таблицями, доповнена сімома додатками, що також містять авторські графічні матеріали.

Перший розділ «ДЕФІНІЦІЯ ПОНЯТТЯ «УТОПІЯ» ТА ІСТОРІОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ УТОПІЙ У ЛІТЕРАТУРІ» містить інформацію що містить сформований понятійно-термінологічний апарат дослідження та коротку характеристику опрацьованих автором наукових праць в суміжних дисциплінах та архітектурній та містобудівній теорії. Пропонується досить детальне відображення наявних підходів до систематизації утопій в суміжних дисциплінах таких дослідників як Є. Шацький, К. Мангайм, О. Петрушенко; в архітектурі та містобудуванні – Н. Коулмана, К. Роу та Ф. Кеттера та інших. Відзначено основні положення критики реалізації утопічних концепцій філософами К. Поппером, А. Свентоховським та іншими.



Другий розділ «МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ УТОПІЙ В АРХІТЕКТУРІ ТА МІСТОБУДУВАННІ» відображає використані в процесі роботи загальнонаукові та спеціальні методи. Розроблена методика дослідження утопій сприяє поетапному виокремленню різних аспектів вираження архітектури та містобудівної структури населених пунктів в утопіях, що дозволяє більш точно зафіксувати характеристики їхньої ідентифікації. Описано використані в дисертації теорію графів (основа розрахунку теоретичної моделі процесів реалізації) та метод розрахунку чисельності вибірки. Наведено достатню кількість ілюстрацій, що демонструють різні підходи до розроблення графічних матеріалів в процесі аналізу окремих утопій, а саме у випадку наявності авторських графічних матеріалів (рис. 2.9-2.14), врахування розроблених схем дослідниками-попередниками (рис. 2.15-2.16).

Третій розділ «ІДЕНТИФІКАЦІЯ УТОПІЙ В АРХІТЕКТУРІ ТА МІСТОБУДУВАННІ, ЇХ АВТОРСЬКА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ» містить сформовані на основі аналізу утопій узагальнені ознаки ідентифікації містобудування та архітектури в утопіях, до яких відносяться маркери вираження та патерни. Маркери вираження структуровано на три рівні: програмний (чисельність населення, топос та хронос), містобудівний (модель населеного пункту, форма міста в плані, планувальна схема вуличної мережі, наявність укріплення), архітектурний (приватизація майна, форма розселення). Патерни, зі свого боку, поділено також на три рівні: містобудівний (розташування житлової забудови, локалізація громадської функції, озеленення, впровадження малих архітектурних форм), архітектурний (базова одиниця житлових будівель, поверх, архітектурні елементи, будівельні матеріали) та інтер'єрний (рухомі елементи, декор). Зважаючи на такий поділ, запропоновано систематизації утопій на містобудівному (визначаються вибором локації, формою розселення тощо) та архітектурному (відповідно до розташування житлової забудови, локалізації громадської функції тощо) рівнях. Розроблено таблиці, в яких наведено приклади утопій до кожної із запропонованих систематизацій.

Четвертий розділ «МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ УТОПІЙ В АРХІТЕКТУРІ ТА МІСТОБУДУВАННІ» містить розроблені авторкою теоретичні моделі зародження та реалізації утопії. Теоретична модель зародження утопії є циклічною та опирається на модель зародження популізму, що була описана Е. Лаклау. При цьому, у випадку не виконання запиту населення, одним з можливих варіантів розвитку подій є спроба автора (авторів) запропонувати власний метод вирішення проблеми, а саме розроблення теоретичної моделі ідеалізованого суспільного устрою (утопії).



Описано вісім теоретичних моделей процесу реалізації утопії, зважаючи на втрату одного або двох зв'язків між трьома компонентами, що формують утопію, а саме «ідеєю», «середовищем» та «сповідувачами». Наведено ілюстровані приклади деяких з механізмів реалізації. Авторка відзначає, що відсутність активних зв'язків між компонентами (восьмий варіант моделі) відображає звичний стан існування будь-якої утопії, яку ніхто не прагне реалізувати. Охарактеризовано основні твердження, що відкреслюють значення утопічних ідей в архітектурі та містобудуванні, акцентуючи увагу на різних функціях, які вони виконують.

Довідка про результати перевірки на академічний плагіат рукопису дисертації Федак А. Я. містить підтвердження наукової новизни, теоретичного та практичного значення результатів дисертації, та свідчить про відсутність академічного плагіату.

#### **8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.**

У дисертаційній роботі слід, відзначити наявність дискусійних моментів, що викликають певні зауваження:

1. Незважаючи на значний обсяг вибірки (а саме 76 утопій), варто відмітити, що авторкою було проаналізовано лише 13 архітектурних та містобудівних проектів, що позиціонуються як утопічні. Це не відмінняє репрезентативності вибірки, зважаючи на те, що утопії більше відображені якраз в літературних напрацюваннях, але все ж хотілось бачити більше прикладів саме архітектурних та містобудівних утопій.

2. Дисертаційне дослідження виглядало б більш повним, якби авторка навела більшу кількість прикладів реалізацій утопічних ідей. Так, теоретичні моделі механізмів реалізації утопій з двома активними зв'язками проілюстровані зразками таких підходів, натомість відсутні ілюстровані приклади механізмів з одним активним зв'язком (підрозділ 4.2). Це дещо ускладнює сприйняття запропонованих моделей.

3. В роботі є незначні стилістичні помилки. Дещо ускладнені деякі речення у тексті, котрі можна було б розділити на більш прості. Окремі фрагменти тексту потребують літературної редакції.

**9. Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях.** Перелік публікацій Федак А. Я. налічує 21 працю, з-поміж яких 8 статей та 13 публікацій, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації. Авторка опублікувала 5 статей в фахових виданнях України, 2 статті, що проіндексовані у наукових базах даних Index Copernicus та 1 статтю у науковому виданні, що індексується у наукометричній базі даних Scopus. Зазначені праці відображають найбільш важливі положення та висновки дослідження та забезпечують апробацію одержаних результатів.



**10. Висновок.** Вказані зауваження не знижують позитивної оцінки дисертації в цілому, а також розроблених автором основних наукових положень, висновків та отриманих результатів проведених досліджень. Рецензоване дисертаційне дослідження Федак А. Я. на тему: «Утопії в архітектурі та містобудуванні: значення та механізми реалізації» є завершеною науковою працею, що має наукову новизну, теоретичне та практичне значення. На підставі детального аналізу представленої роботи, зокрема її актуальності, обґрунтованості основних положень і висновків, наявності наукової та практичної цінності, можна зробити висновок, що робота відповідає вимогам, які сформовані до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії та встановлені наказом МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації»(зі змінами № 759 від 31.05.2019 р.) та КМ від 12 січня 2022 р. № 44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» з останніми змінами внесеними постановою КМ № 341 від 21.03.2022.

Здобувач Федак Анна Ярославівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 19 Архітектура та будівництво за спеціальністю 191 Архітектура та містобудування.

Рецензент:

Кандидат архітектури, доцент,  
доцент кафедри дизайну та основ  
архітектури Національного університету  
«Львівська політехніка»

Ю. Р. Петровська

ЗАСВІДЧУЮ:

Вчений секретар  
Національного університету  
«Львівська політехніка»  
к.т.н., доцент



Р.Б. Брилинський